

Kazimierz Górka

Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach

e-mail: gorkak@uek.krakow.pl

Agnieszka Thier

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

e-mail: agnieszka.thier@uek.krakow.pl

POWIĄZANIA EKONOMII SPOŁECZNEJ Z ROZWOJEM TRWAŁYM

CONNECTIONS BETWEEN SOCIAL ECONOMY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

DOI: 10.15611/pn.2017.491.18

JEL Classification: Q01, L31, L32

Streszczenie: Autorzy prezentują istotę ekonomii (gospodarki) społecznej zwłaszcza w wydaniu tzw. nowej ekonomii społecznej i jej rolę w zwiększaniu zatrudnienia – głównie ludzi wykluczonych społecznie oraz wolontariuszy – a także w demokratyzacji systemu zarządzania. Następnie analizują pojęcie i strukturę trzeciego sektora gospodarki oraz jego główne elementy składowe, jak organizacje pozarządowe i przedsiębiorstwa społeczne, oraz ich powiązania z rozwojem trwałym.

Słowa kluczowe: ekonomia społeczna, gospodarka i przedsiębiorstwa społeczne, organizacje pozarządowe, trzeci sektor, rozwój trwały.

Summary: The authors present the gist of economy with a highlight on social economy and its role in increasing employment, mainly amongst the socially excluded and volunteers as well as enhancing democratization of management. Then they proceed with an analysis of the issue and structure of the third sector of the economy and its main constituent parts such as NGOs and social enterprises, and their connections with the sustainable development.

Keywords: social economy, economy and social enterprises, NGOs, voluntary sector, sustainable development.

1. Wstęp

Termin „ekonomia społeczna” stał się nośnym hasłem w latach 80. XX wieku, zwłaszcza że wzbudzał i wzbudza nadzieje związane z tworzeniem nowych miejsc

pracy i demokratyzacją zarządzania, a także wzbogaceniem koncepcji rozwoju trwałego (zrównoważonego) o elementy społeczne. Termin ten jest jednak źródłem pewnych kontrowersji, gdyż wywodząca się z greki nazwa ekonomii politycznej oznacza mniej więcej to samo, czyli sztukę zarządzania miastem (*pólis*) i państwem, a więc naukę o prawach społecznych rządzących produkcją, wymianą i dystrybucją dóbr materialnych. Jednakże nazwa „ekonomia polityczna” została w Polsce wyparta po zmianach ustrojowych, ale również na Zachodzie stała się mniej powszechna. Dlatego „ekonomia społeczna” staje się odrębną dyscypliną. Wprawdzie lepszym terminem wydaje się „gospodarka społeczna” (*social economy*), ale w Polsce większość autorów opowiada się za ekonomią społeczną.

Celem artykułu jest zaprezentowanie istoty ekonomii społecznej – zwłaszcza w wydaniu tzw. nowej ekonomii społecznej – i jej znaczenia w zwiększaniu wartości społecznych działalności gospodarczej w wyniku przemian cywilizacyjnych, a także podjęcie próby określenia roli tego sektora gospodarki w rozwoju trwałym.

2. Przedmiot i podmioty oraz cechy ekonomii społecznej

Ekonomia społeczna jest określana w inny sposób, nie tylko jako gospodarka społeczna, ale także – rzadziej – jako gospodarka solidarna lub obywatelska albo ekonomia społeczności lokalnej, co może nawet mocniej akcentuje jej aspekty społeczne. Jej definicja nie jest dotąd jednoznacznie sformułowana, gdyż dyscyplina ta dotyczy różnorodnych podmiotów oraz wielu sfer życia społecznego. Dlatego w tych sformułowaniach akcentuje się następujące kryteria wyboru oraz zachowania podmiotów gospodarki społecznej: prymat interesu społecznego lub załogi nad maksymalizacją zysku, sprawiedliwość społeczna, wspieranie rozwoju lokalnego, podejmowanie zadań, których państwo lub przedsiębiorstwa komercyjne nie wykonują skutecznie [Kwaśnicki 2005, s. 11]. Unia Europejska i jej agendy dość szeroko definiują ekonomię (gospodarkę) społeczną, wiążąc ją z takimi unijnymi priorytetami, jak spójność społeczna, pełne zatrudnienie, walka z biedą i ubóstwem, partycypacja w zarządzaniu, ochrona środowiska naturalnego i rozwój trwały.

Ekonomia społeczna jest to zatem działalność gospodarcza, która realizuje przede wszystkim cele społeczne, więc nie jest nastawiona na zysk. Natomiast łączy gospodarowanie z tworzeniem więzi społecznych i poczuciem bezpieczeństwa socjalnego. Ważną jej funkcją jest przeciwdziałanie bezrobociu i wykluczeniu społecznemu oraz rozwijanie samorządności i społeczeństwa obywatelskiego. Tzw. stara ekonomia społeczna, sięgająca tradycjami XIX wieku, powstawała oddolnie i kładła nacisk na korzyści swoich członków z tytułu zasady wzajemności. Typowymi podmiotami dla tego okresu były spółdzielnie. Natomiast nowa ekonomia społeczna, będąc swego rodzaju odpowiedzią na kryzys państwa opiekuńczego, zwraca uwagę także na korzyści społeczne o charakterze makroekonomicznym, a przede wszystkim lokalnym – a więc odbiorców z zewnątrz – oraz na wsparcie ze strony państwa i Unii Europejskiej [Leś 2005, s. 37]. Typowymi podmiotami nowej

ekonomii społecznej stają się przedsiębiorstwa społeczne, organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, spółdzielnie socjalne.

W literaturze stosuje się dwa sposoby definiowania i klasyfikowania podmiotów ekonomii społecznej. W podejściu instytucjonalno-prawnym wyróżnia się stowarzyszenia, spółdzielnie i towarzystwa wzajemnościowe (*mutual*). W Polsce zalicza się do nich ponadto spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, zakłady aktywności zawodowej, organizacje pozarządowe (NGOs) oraz podmioty wymienione w Ustawie o pożytku publicznym i wolontariacie [Ustawa z dnia 24.04.2003], jak spółdzielnie socjalne, kościelne osoby prawne, centra i kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej. Z kolei w podejściu normatywnym do ekonomii społecznej zalicza się podmioty według następujących zasad i cech odróżniających je od sektora publicznego oraz prywatnego, jak działalność nie dla zysku, autonomiczne i demokratyczne zarządzanie, prymat ludzi i pracy nad kapitałem [Defourny, Develtere 2008, s. 21].

W krajach Unii Europejskiej nie ma jednolitego podejścia do definiowania ekonomii społecznej, np. Komitet Regionów UE zalicza doń tylko spółdzielnie, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych oraz stowarzyszenia prowadzące działalność gospodarczą (a więc bez fundacji). Spółdzielczość jest promowana w wielu krajach, jak Hiszpania, Włochy, kraje skandynawskie, oraz przez Międzynarodową Organizację Pracy.

Podstawowe cechy ekonomii społecznej można wypunktować w sposób następujący:

- priorytet celów społecznych względem maksymalizacji zysku,
- dobrowolne i otwarte członkostwo,
- przejrzystość finansów, kontrola przez członków (z wyjątkiem fundacji),
- odpowiedzialność i solidarność społeczna,
- samorządność i niezależność od władz państwowych,
- przeznaczanie nadwyżki finansowej na cele statutowe (społeczne).

Z kolei podstawowe zadania i funkcje ekonomii społecznej grupuje się następująco:

- tworzenie nowych miejsc pracy i aktywizacja zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- dostarczanie usług użyteczności publicznej (zwłaszcza usług deficytowych),
- działania na rzecz rozwoju lokalnego w oparciu o miejscowy potencjał,
- wzmacnianie kapitału społecznego oraz tworzenie społeczeństwa obywatelskiego,
- mobilizowanie postaw i zachowań przedsiębiorczych [Sałustowicz 2007, s. 12].

3. Ekonomia społeczna jako sektor gospodarki

Ekonomię społeczną rzadziej uważa się za odrębną dyscyplinę ekonomii, natomiast dość powszechnie za wyodrębniony sektor gospodarki, którego podmioty nastawione są na społeczne cele gospodarowania i wyróżniają się szczególną formą przedsię-

biorczości [Hausner 2007]. Sektor ten najczęściej nazywamy trzecim sektorem, niekiedy sektorem interesów zbiorowych lub sektorem ochotniczym (*voluntary sector* w Wielkiej Brytanii), albo trzecim systemem (w dokumentach Unii Europejskiej). Uogólniając, trzeci sektor nie obejmuje komercyjnej działalności gospodarczej, lecz skupia działalność o charakterze społecznym i charytatywnym, głównie w postaci tzw. organizacji pozarządowych (NGOs), ale podział ten nie jest ostry.

Najstarszy podział gospodarki na sektory, według kryterium stopnia przetwórstwa, wyróżnia sektor I – rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo oraz górnictwo, sektor II – przemysł przetwórczy i budownictwo oraz sektor III – usługi. Ostatnio wyodrębnia się sektor IV – badanie i rozwój (R+D), a niekiedy także sektor V – praca dla rodziny i gospodarstwa domowego. Wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym w zatrudnieniu i tworzeniu dochodu narodowego (PKB) wzrasta udział sektora wyższego rzędu (nie licząc sektora V, który w zasadzie nie podlega rachunkowi PKB). W statystykach powszechnie stosuje się również podział gospodarki według form własności na sektor publiczny oraz sektor prywatny. Od niedawna GUS korzysta także z klasyfikacji o charakterze instytucjonalnym: sektor przedsiębiorstw, sektor organizacji rządowych i samorządowych oraz sektor organizacji pozarządowych, zwany też trzecim sektorem. Niekiedy podmioty gospodarki społecznej przyporządkowuje się do trzeciego sektora nie według wymienionych już kryteriów, ale na zasadzie braku jednoznacznych cech sektorów publicznego i prywatnego.

Ekonomię społeczną wiązano wcześniej głównie ze spółdzielczością oraz z towarzystwami ubezpieczeń wzajemnych. W Hiszpanii i Włoszech spółdzielnie są czynnikiem tworzącym samorządność terytorialną. W Polsce Ludowej liczne przedtem spółdzielnie „uspołeczniono”, ale po zmianach ustrojowych w 1990 roku powróciły do sektora prywatnego (jako własność ich członków), lecz mimo to ciągną za sobą odium socrealizmu i ich liczba wciąż maleje (w latach 2005-2015 według GUS spadła z 18,3 do 17,6 tys.). Obecnie nie tylko spółdzielnie pracy, ale także spółdzielnie socjalne wchodzą na konkurencyjne rynki, co rodzi obawy o niekorzystne skutki komercjalizacji. Z kolei Ustawa o działalności ubezpieczeniowej z 1990 roku przywróciła instytucję towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych [Ustawa z dnia 28.07.1990]. Jednakże jest to raczej nieudana próba z punktu widzenia ekonomii społecznej ze względu na komercjalizację tych towarzystw. Wprawdzie od 1992 roku funkcjonują spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (SKOK), nawiązujące do tradycji Kas Stefczyka, ale obecnie źle są zarządzane i niektóre z nich znalazły się w stanie upadłości. Natomiast sprowadzanie ekonomii społecznej do przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu jest zbyt wąskie. Bardziej uzasadnione okazuje się utożsamianie ekonomii społecznej z organizacjami pozarządowymi, gdyż obecnie dominują w trzecim sektorze i są charakterystyczną cechą społeczeństwa obywatelskiego. W Unii Europejskiej działa Komitet Łącznikowy do wspierania organizacji pozarządowych (Liaison Committee of Development NGOs), a także fundusz pomocy finansowej (Local Social Capital Fund). W Polsce jednak wiele organizacji społecznych cierpi na brak profesjonalnego zarządzania i są one

słabo przygotowane do korzystania z pomocy unijnej, a ponadto obecnie występują tendencje do sprawowania kontroli przez rząd nad tym sektorem.

Analizując części składowe sektora nowej ekonomii społecznej, warto zwrócić uwagę, że obok organizacji pożytku publicznego i podmiotów reintegracyjnych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz typowych organizacji społecznych, które nie są nastawione na zysk, zaliczamy do tego sektora także organizacje pozarządowe (społeczne) prowadzące działalność gospodarczą z zyskiem na cele statutowe oraz przedsiębiorstwa społeczne z zarejestrowaną działalnością gospodarczą. Zatem nie utożsamiamy ekonomii społecznej z węższym pojęciem organizacji pozarządowych i non profit – mimo że potocznie tak zdarza się – gdyż obserwujemy tendencje rozszerzania działalności podmiotów gospodarczych także o aspekty społeczne. Takie stanowisko wyraża m.in. Stała Europejska Konferencja Spółdzielni, Towarzystw Ubezpieczeń Wzajemnych, Stowarzyszeń i Fundacji, stwierdzając, że jej organizacje członkowskie wyznające zasady społecznej odpowiedzialności biznesu, występują we wszystkich sektorach gospodarki. W ten sposób podmioty te, na przykład spółdzielnie, oferują dobra komplementarne względem towarów rynkowych, ale mogą również występować jako konkurenci na rynku wobec przedsiębiorstw typowo komercyjnych, a osiągnęte zyski przeznaczać na cele społeczne. Zatem w odniesieniu do uznanych obszarów ekonomii społecznej, jak edukacja, ochrona zdrowia, pomoc społeczna, rozwój lokalny itp., należy dobrać odpowiednie formy prawne i regulacje, aby podmioty te mogły konkurować ze spółkami komercyjnymi [Wardzińska 2005, s. 85].

Przedsiębiorstwa społeczne – tak jak trzeci sektor – nie są jeszcze dokładnie zdefiniowane. Na ogół przyjmuje się, że są to prywatne organizacje gospodarcze o charakterze komercyjnym lub niekoniecznie nastawione na zysk, które produkują lub zajmują się rozprowadzaniem towarów bądź usług szczególnie korzystnych dla społeczności lokalnej [Aiken 2005, s. 59]. Przedsiębiorstwa takie prowadzą stałą działalność o wysokim stopniu autonomii, ponoszą ryzyko, korzystają z wolontariatu i z ograniczonego płatnego zatrudnienia. Osiągany zysk nie jest dzielony pomiędzy udziałowców, lecz przeznaczany na cele społeczne. Niektóre przedsiębiorstwa tego typu działają na zasadach czysto komercyjnych – produkując na przykład nowe rodzaje odzieży lub żywności na zlecenie organizacji społecznych lub znanych aktorów czy finansistów – a uzyskany dochód przeznaczają na przedsięwzięcia dobroczynne (filantropię). Ma to miejsce szczególnie w USA i Europie Zachodniej. Z kolei przedsiębiorstwa zorganizowane w formie spółek lub spółdzielni, które zatrudniają osoby z wykluczeniem społecznym (co najmniej 50% pracowników) lub niepełnosprawnych (30%), uzyskują zwykle pomoc od państwa, jak w sektorze publicznym. Pozyskiwanie funduszy na działalność społeczną przeprowadza się także wśród przedsiębiorców i ludności z pomocą Internetu (*fundraising*).

4. Wielkość i struktura gospodarki społecznej

Dane statystyczne o wielkości i strukturze trzeciego sektora są jeszcze dość skąpe, mimo kilku ośrodków badawczych, które kompleksowo podejmują tę problematykę, np. Comparative Nonprofit Sector Project przy Uniwersytecie Johns Hopkins w Baltimore w USA. Publikacje na ten temat, w tym cytowane w niniejszym artykule, podają syntetyczne wskaźniki, głównie z okresu 1999-2005. Otóż w Unii Europejskiej, liczącej wtedy 15 krajów, sektor ekonomii społecznej obejmował ok. 8% ogółu podmiotów gospodarczych, zapewniał ok. 10% zatrudnienia, a jego udział w tworzeniu PKB wynosił również 10%. W Holandii, Irlandii i Danii wskaźnik zatrudnienia sięgał 14-16%, ale w Grecji i Portugalii poniżej 4%, w Polsce prawie 1%. Są to zatem wskaźniki znaczące i na ogół wyższe niż w innych krajach rozwiniętych, np. wskaźnik zatrudnienia wynosił wtedy w Japonii i Korei Płd. poniżej 5%, a w Meksyku 0,5%.

Ocenia się, że w Europie, USA i Kanadzie na zatrudnienie w trzecim sektorze przypada średnio 57% płatnych pracowników i 43% wolontariuszy (w Polsce 21%, a w Szwecji aż 76%). W strukturze zatrudnienia przeważają pracownicy w usługach w zakresie edukacji 23%, pomocy społecznej 19%, ochrony zdrowia 14% i rozwoju lokalnego 8%, czyli razem 64% w tak zwanym cichym działaniu, a następnie w tzw. dziedzinach ekspresji, jak kultura 8%, organizacje zawodowe 7% i inne.

Szczególnie dużą dynamikę notuje się w rozwoju międzynarodowych organizacji pozarządowych. Pierwsza z nich Anti-Slavery Society powstała w 1839 roku. W 2000 roku było już ponad 37 tys. takich organizacji, w tym 3,7 tys. NGOs pełniących rolę konsultantów dla ONZ.

W Polsce liczba organizacji społecznych tworzących trzeci sektor sięga już 100 tys., a liczba zatrudnionych 535 tys. i liczba wolontariuszy 2,6 mln osób (wskaźnik ten rośnie najszybciej, gdyż w 2000 roku wynosił 1,5 mln). Liczby te stanowią w 2014 roku odpowiednio 3,7% oraz 17,8% pracujących w Polsce (ten ostatni wskaźnik uwzględnia zapewne także wolontariuszy niepełnoletnich).

Dane liczbowe w publikacjach są dość zróżnicowane, gdyż często opierają się na danych organizacji pozarządowych¹. Autorzy natomiast w kolejnych tabelach ujęli dane zarejestrowane przez GUS. Tabela 1 prezentuje organizacje społeczne i polityczne w latach 2010 i 2014, tabela 2 liczbę organizacji pożytku publicznego oraz organizacji społecznych związanych ze sportem, turystyką, rekreacją i hobby. Z przedstawionych danych statystycznych wynika, że wzrasta liczba organizacji społecznych i ich pracowników, w tym instruktorów, trenerów i etatowych ratowników, co wynika z rozbudowy infrastruktury technicznej i społecznej w efekcie rozwoju społeczno-gospodarczego. Natomiast w niektórych przypadkach spada liczba członków organizacji lub ćwiczących, lub też korzystających z innych ich usług, co z kolei stanowi rezultat zmian w strukturze popytu na usługi dzięki wzrostowi dochodów oraz poprawie jakości życia.

¹ Portal Organizacji Pozarządowych w Polsce <http://www.ngo.pl> oraz www.klon.org.pl

Tabela 1. Organizacje społeczne i polityczne w Polsce w latach 2010 oraz 2014

Wyszczególnienie (liczby zaokrąglone)	Ogółem*	Stowarzysze- nia i podobne organizacje społeczne	Fundacje	Samorządy gospodarcze i zawodowe	Organizacje pracodaw- ców	Partie polityczne	Związki zawodo- we
Organizacje aktywne (w tys.)							
2010	80,4	67,9	7,1	3,3	0,3		
2014	100,7	72,0	10,7	2,9	0,3	0,1	12,9
Członkowie (w tys.)							
2010	10 391	9 184	42,9	1 097	6,2	..	..
2014	11 298	7 979	56,4	1 292	5,9	298	1 598
w tym (w %)							
• kobiety	42,1	39,3	44,5	54,6	36,3	29,3	46,1
Pracujący spo- łecznie (w tys.)							
2010	2318	1 901	276	97,1	2,3	..	..
2014	2610	2 773	368	51,5	2,2	135	187
Zatrudnienie (w tys.)							
• stosunek pracy							
2010	112	53,1	17,1	7,9	0,5	..	..
2014	131	64,5	21,4	8,0	0,4	0,2	2,7
• umowy cywilne							
2010	390	285	71,5	25,0	1,1	..	..
2014	404	258	93,7	34,4	1,2	0,2	6,9
Przychody (w mld)							
2010	23,2	12,5	5,6	2,2	0,19	..	..
2014	26,1	13,4	6,5	2,5	0,25	0,15	0,80
w tym (w %)							
• źródła publicz.	41,8	46,4	45,1	14,4	40,6	38,9	2,1
• odpłatna dział. statutowa	16,0	17,8	12,8	16,5	7,5	0,2	3,3
• działalność gospodarcza	16,6	13,6	15,3	41,3	9,3	-	25,8
• składki członkowskie	7,6	5,9	-	24,2	39,3	3,3	52,0
Koszty działalno- ści (w mld zł)							
2014	23,7	12,0	5,8	2,4	0,23	0,11	0,74

* W tym 1,8 tys. podmiotów wyznaniowych z ok. 70 tys. członków. Spośród organizacji ogółem wyróżnia się 8,6 tys. organizacji pożytku publicznego z ok. 1,7 mln członków.

Źródło: [GUS 2016, s. 192].

Stowarzyszenie Klon/Jawor, które bada trzeci sektor, ocenia, że w Polsce jest zarejestrowanych 126 tys. organizacji pozarządowych, z których ok. 100 tys. działa aktywnie, co jest zgodne z danymi GUS w tabeli 1. 20 tys. tych organizacji jest zarejestrowanych w woj. mazowieckim (z tego połowa w Warszawie), po ponad 10 tys. organizacji notują województwa wielkopolskie, małopolskie, dolnośląskie i świętokrzyskie. 30% organizacji pozarządowych zajmuje się sportem, turystyką i hobby, 15% edukacją i wychowaniem, 13% kulturą i sztuką, czyli nieco w odmiennych proporcjach niż przytoczone wcześniej uśrednione dane dla 35 krajów. W Polsce relatywnie mniej organizacji pozarządowych działa w jednostkach pomocy społecznej oraz ochrony zdrowia.

Tabela 2. Sportowe i turystyczne organizacje społeczne i ich udział w organizacjach społecznych ogółem

Wyszczególnienie	2012	2014	<u>2014</u> 2012
Aktywne organizacje społeczne ogółem (w tys.)	79,8	84,5	105,9
• w tym organizacje pożytku publicznego (w tys.)	7,9	8,6	108,9
• ich udział w organizacjach ogółem (w %)	9,9	10,2	103,0
Organizacje związane ze sportem, turystyką, rekreacją i hobby (w tys.)	25,3	25,7	101,6
• ich udział w organizacjach ogółem (w %)	31,7	30,4	95,9
• w tym organizacje pożytku publicznego (w tys.)	1,7	1,8	105,9
• ich udział w organizacjach sportowych, turystycznych itp. (w %)	21,2	20,6	97,2
Koszty działalności organizacji społecznych ogółem (w mln zł)	19 855	20 259	102,0
• w tym koszty organizacji pożytku publicznego (w mln zł)	6 375	6 560	102,9
• ich udział w kosztach organizacji ogółem (w %)	32,1	32,4	100,9
Koszty działalności sportowych, turystycznych itp. (w mln zł)	3 554	3 383	95,2
• ich udział w kosztach organizacji społecznych ogółem (w %)	17,9	16,7	93,3
• koszty organizacji pożytku publicznego z zakresu sportu, turystyki itp. (w mln zł)	637,5	629,7	98,8
• ich udział w kosztach organizacji pożytku publicznego (w %)	10,0	9,6	96,0

Źródło: [GUS 2016, s. 193].

5. Ekonomia społeczna a rozwój trwały

Koncepcja ekonomii społecznej nadaje rozwojowi gospodarczemu bardziej obywatelski i demokratyczny charakter, zapewniający wyższą jakość życia. Jest ona zgodna i komplementarna z koncepcją rozwoju trwałego, która ma sprzyjać utrzymaniu odpowiedniej dynamiki gospodarki oraz jej równowagi społecznej, przestrzennej i ekologicznej także dla przyszłych pokoleń. Warto przypomnieć, że koncepcja rozwoju trwałego stanowi poszerzoną koncepcję ekorozwoju, czyli rozwoju gospodarczego zgodnego z wymaganiami ochrony środowiska naturalnego. Koncepcja ta została zaprezentowana pod koniec lat 80. pod anglosaską nazwą *Sustainable Deve-*

lopment, czyli – w dosłownym tłumaczeniu – rozwoju samopodtrzymanego, dzięki stosowaniu odnawialnej energii oraz wykorzystywaniu surowców wtórnych (recykling odpadów). Jednakże w polskiej literaturze termin ten szybko zanikł, gdyż w Konstytucji RP z 1997 roku i innych dokumentach oficjalnych pojawił się rozwój zrównoważony, stając się od razu terminem rozpowszechnionym. Nie oddaje on jednak istoty problemu (np. zbytne równoważenie powoduje stagnację!). Równolegle, podobnie jak w językach francuskim i niemieckim, jest w użyciu określenie „rozwój trwały”, zwłaszcza że w koncepcji *Sustainable Development* coraz szerzej eksponuje się kwestię jakości życia – szczególnie w odniesieniu do przyszłych pokoleń – oraz inne kwestie społeczne i etyczne. Za rozwojem trwałym od dawna opowiada się m.in. Tomasz Żylicz [2014, s. 280-291], a rosnąca liczba ekonomistów traktuje te terminy zamiennie lub stosuje wyrażenie „zrównoważony i trwały rozwój społeczno-gospodarczy”.

Ekonomia społeczna odchodzi zatem od zasady maksymalizacji zysku przedsiębiorcy i poniekąd od ekonomii nadmiaru, a postuluje – przynajmniej w określonych działach gospodarki – wdrożenie zasad „ekonomii umiaru” [Kołodko 2013]. Paradygmat gospodarki umiaru wskazuje na wzrost gospodarczy zrównoważony ekonomicznie (w zakresie inwestycji, finansów i rynków), społecznie (sprawiedliwy podział dochodów) oraz ekologicznie (właściwe relacje człowieka z przyrodą). Istnieje więc duże podobieństwo ekonomii umiaru do koncepcji rozwoju trwałego (zrównoważonego), promowanej przez ruch ochrony środowiska naturalnego i ekonomię ekologiczną, zwłaszcza z uwzględnieniem kwestii etycznych w zwalczaniu asymetrii społecznej i ochronie dóbr wspólnych. Te nowe koncepcje są już w pewnym stopniu wykorzystywane w programach funkcjonowania i planach rozwoju ekonomii społecznej w Polsce za sprawą regionalnych ośrodków polityki społecznej [Wardzińska 2005; ROPS 2014, 2015]. Raporty tych ośrodków zawierają już pewien obraz trzeciego sektora, a także kierunków rozwoju ekonomii społecznej w wybranych województwach.

Literatura

- Aiken M., 2005, *Przedsiębiorstwo społeczne w ekonomii społecznej*, Trzeci Sektor, nr 2.
- Arczevska M., 2007, *Kierunki zmian w prawie o organizacjach pozarządowych*, Trzeci Sektor, nr 10.
- Bornstein D., 2004, *How to Change the World. Social Entrepreneurs and the Power of New Ideas*, Oxford University Press, New York.
- Defourny J., Develtere P., 2008, *Ekonomia społeczna – ogólnoswiatowy trzeci sektor*, [w:] Wygański J.J. (wyb.), *Przedsiębiorstwo społeczne. Antologia kluczowych tekstów*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa.
- Gliński P., Lewenstein B., Siciński A., 2004, *Samoorganizacja społeczeństwa polskiego. III sektor i wspólnoty lokalne w jednoczącej się Europie*, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa.
- GUS, 2016, *Rocznik Statystyczny RP*, Warszawa.
- Hausner J., 2007, *Ekonomia społeczna jako sektor gospodarki*, *Ekonomia Społeczna*, nr 1.

- Kołodko G.W., 2013, *Dokąd zmierza świat. Ekonomia polityczna przyszłości*, Wyd. Pruszyński i S-ka, Warszawa.
- Kwaśnicki W., 2005, *Gospodarka społeczna z perspektywy ekonomii liberalnej*, Trzeci Sektor, nr 2.
- Leś E., 2005, *Nowa ekonomia społeczna. Wybrane koncepcje*, Trzeci Sektor, nr 2.
- Regionalny plan rozwoju ekonomii społecznej w województwie małopolskim na lata 2014-2020, 2013, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, Kraków.
- ROPS, 2014, 2015, *Monitoring ekonomii społecznej w Małopolsce. Wybrane zagadnienia*. Skrócony raport z badań. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, Kraków.
- Salustowicz P., 2007, *Pojęcie, koncepcje i funkcje ekonomii społecznej*, [w:] Staręga-Piasek J. (red.), *Ekonomia społeczna*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa.
- Wardzińska J., 2005, *Jaka ekonomia społeczna w Polsce?* Trzeci Sektor, nr 2.
- Żylicz T., 2014, *Cena przyrody*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok.

Akty normatywne

- Ustawa z dnia 7.04.1989. Prawo o stowarzyszeniach, Dz.U. z 2015, poz. 1393.
- Ustawa z dnia 12.03.2004 o pomocy społecznej, Dz.U. z 2004, nr 64, poz. 593.
- Ustawa z dnia 13.06.2003 o zatrudnieniu socjalnym, Dz.U. z 2003, nr 122, poz. 1143.
- Ustawa z dnia 16.09.1982. Prawo spółdzielcze, Dz.U. z 2003, nr 188, poz. 1848.
- Ustawa z dnia 24.04.2003 o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, Dz.U. z 2003, nr 96, poz. 876.
- Ustawa z dnia 27.04.2006 o spółdzielniach socjalnych, Dz.U. z 2006, nr 94, poz. 651.
- Ustawa z dnia 28.07.1990 o działalności ubezpieczeniowej, Dz.U. z 1996, nr 11, poz. 62.